

Pókecz Kovács Attila

A MONARCHIÁK BUKÁSAINAK ALKOTMÁNYTÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI ÉS KÖZJOGI KÖVETKEZMÉNYEI FRANCIAORSZÁGBAN

*Constitutional Antecedents and Public Law Consequences of the Fall of Monarchies
in France*

Prof. Dr. Pókecz Kovács Attila, egyetemi tanár, Nemzeti Köszolgálati Egyetem
Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Állam- és Jegtörténeti Tanszék,
pokecz.kovacs.attila@uni-nke.hu

A tanulmány a francia monarchiák bukásának közjogi eseményeit tárgyalja. Elsőként a francia alkotmányos monarchia 1792-es bukását és az első köztársaság létrejöttét; majd Lajos Fülöp 1830-tól 1848-ig fennálló királyságának 1848-as bukását és a második köztársaság létrejöttét; végül III. Napóleon császárságának bukását és a harmadik köztársaság létrejöttét elemzi.

KULCSSZAVAK:

első köztársaság születése, a második köztársaság kikiáltása, a harmadik köztársaság létrejötté, monarchiák bukása

The study discusses the public law events of the fall of the French monarchies. First, the fall of the French constitutional monarchy in 1792 and the establishment of the first republic; then the fall of the kingdom of Louis Philippe from 1830 to 1848 and the establishment of the second republic; finally it analyses the fall of Napoleon III's empire and the creation of the third republic.

KEYWORDS:

birth of the first republic, the proclamation of the second republic, the establishment of the third republic, the fall of monarchies

BEVEZETÉS

Franciaország alkotmánytörténetének elmúlt 250 éve gazdag volt eseményekben, monarchiák és köztársaságok váltották egymást. Napjaink francia állama az ötödik köztársaság megjelölést viseli, ennek ellenére csak az első három köztársaság jött létre a korábbi monarchiák bukásának eredményeként. Rövid tanulmányomban ennek a három monarchiának a bukásától a köztársaság létrejöttéig tartó folyamat alkotmánytörténeti előzményeit és közjogi következményeit vizsgálom. A tanulmány szűk keretei nem teszik lehetővé a sorsfordító események gazdasági, társadalmi, politikai, kulturális és eszmetörténeti hátterének a komplexitásra törekvő jegyében való feltárását, ezért elsősorban csak a folyamat intézménytörténeti és államjogi aspektusait kívánom vizsgálni. A monarchiák megszűnésének kronológiai rendje – azaz 1792, 1848 és 1870 – egyben fejtegetéseim szerkezeti keretét is szolgál. Így elsőként a Bourbon-uralom alatt álló alkotmányos monarchia 1792-es bukását és az első köztársaság létrejöttét; majd Lajos Fülöp 1830-tól 1848-ig fennálló királyságának 1848-as bukását és a második köztársaság megalakulását; végül III. Napóleon császárságának bukását, és a harmadik köztársaság keletkezését kívánom elemezni.

A BOURBON MONARCHIA BUKÁSA ÉS AZ ELSŐ KÖZTÁRSASÁG LÉTREJÖTTE 1792-BEN

Az 1791. szeptember 3-án hatályba lépő alkotmány alkotmányos monarchiát hozott létre Franciaországban. Az első francia írott alkotmány egyik fő jellemzője a hatalmi ágak elválasztása volt. Az alkotmány rendelkezései szerint a király (*roi*) és a Törvényhozó Nemzetgyűlés (*Corps législatif*) képviselik a nemzetet.¹ Ennek alapján XVI. Lajost, a franciák királyát (*Roi des Français*) cím viselőjét illette meg egyedül a miniszterek kiválasztásának és visszahívásának joga. A 745 tagú egykamarás törvényhozás, a Törvényhozó Nemzetgyűlés tagjait két évre választották a 83 megyei választókerületből. A Törvényhozó Nemzetgyűlés folyamatosan ülésezett, csak a saját döntésével lehetett az üléseket elnapolni. Fő hatásköre a törvények, az adók, a közkiadások és az éves katonai kontingensek megszavazása volt. Csak a törvényhozás tagjai élhettek törvényjavaslat benyújtásának jogával, a király csak a törvény szükségességére hívhatta fel a törvényhozás figyelmét. Ugyanakkor a király az elfogadott törvényekkel szemben 4 éves időtartamra – két egymást követő 2 éves törvényhozási ciklusra (*législature*) – felfüggesztő hatályú vétőjoggal rendelkezett.²

A végrehajtó hatalmat a király gyakorolta a minisztereivel. A királynak a külpolitika vonatkozásában teljes végrehajtó hatalma volt, ezért ő nevezte ki a franciaországi követeket az idegen hatalmakhoz, az ő személyéhez akkreditálták a külföldieket. Nemzetközi

¹ Az 1791-es Francia Alkotmány III. fejezet 2–5. cikkelyei.

² Lepointe 1952. 45–46.

egyezményeket köthetett és azokat a törvényhozás megerősítő szavazása után ratifikálhatta is. A király csak a törvényhozó hatalom egyetértésével indíthatott háborút és köthetett békét. A végrehajtó hatalom fejeként a királynak korlátozott jogköre volt a belügyi kérdésekben.³ A király a monarchia közigazgatási vezetőjeként közigazgatási vezetőket nem nevezhetett ki és vissza sem hívhatta őket. A választott tisztviselőket csak felfüggeszthette, de ilyenkor is a törvényhozó testület döntött a vitás ügyekben. Ellenben főparancsnokként ő nevezte ki a szárazföldi hadsereg és a tengerészet főtisztjeit. A miniszterek kinevezése és visszahívása a király kizárólagos hatásköre volt. Számukat hat főben állapították meg: belügyi, közkiadási, hadi, tengerészeti, külügyi, és király személye körüli tárcákkal. A királyi parancsokat csak miniszteri vagy megyei vezetői ellenjegyzéssel lehetett végrehajtani.⁴ Az 1791-es alkotmány elismerte a bírói hatalomnak a végrehajtó és a törvényhozó hatalomtól való függetlenségét. Az igazságszolgáltatást a nép által határozott időre választott bírák gyakorolták egyenesen.⁵

A monarchia alkotmányos működésének zavarai az 1791–1792-es években a törvényhozás különböző csoportjainak egymás közötti, és a király és a Törvényhozó Nemzetgyűlés közötti sorozatos összetűzésekhez vezettek. A király és a törvényhozó hatalom közötti első összeütközések még az 1791-es évben kezdődtek, amelynek okai között gazdasági-társadalmi, vallási és külügyi jellegűek is voltak.⁶ A gazdasági és társadalmi jellegű konfliktusok körében a pénz értéktelenedése és az áruk drágulása miatt kialakult helyzetben vidéken lázadások törtek ki, az emigrált arisztokraták elhagyott kastélyait kirabolták. A törvényhozó hatalom megosztottsága és határozatlansága miatt azonban a törvénytelen tettekkel szemben nem léptek fel. A katolikus klérus a forradalmi változásokkal szembefordult, s az arisztokratákkal együtt az új hatalommal szemben uszított, ami Vendée tartományban komoly zavargásokhoz is vezetett. Végül az emigrált arisztokraták külföldi csapatok felállításával fenyegetőztek. Az emigránsokkal és a forradalommal ellenséges klérus tagjaival szemben 1792-ben négy rendeletet is elfogadtak. A Törvényhozó Nemzetgyűlés 1792. április 20-tól megszavazta Franciaország háborúba lépését II. Ferenc, Csehország és Magyarország királya ellen. Franciaország hadba lépése és vesztes csatái után a király és a Törvényhozó Testület között újabb konfliktussorozat vette kezdetét. A törvényhozás előbb 1792. május 27-én az új alkotmányra való eskütételt megtagadó papok deportálását szavazta meg, majd június 8-án egy 20 000 főből álló nemzeti gárda (*fédérés*) felállítását Párizs védelmére. A király június 11-én mindkét rendelettel szemben vétőjoggal élt. Az események hatására 1792. június 20-án a párizsiak elfoglalták a király lakhelyül szolgáló Tuilériákat, hogy a királyra nyomást gyakoroljanak a rendeletek elfogadása érdekében. Ez a békés nyomásgyakorlás azonban eredménytelen maradt. Franciaországot

³ Bigot 2014. 50.

⁴ Sautel 1990. 55–66.

⁵ Az 1791-es Francia Alkotmány V. fejezet 1–2. cikkelyei.

⁶ Soboul 1962. 190–192.

katonai invázió fenyegette, mivel a poroszok 1792 júliusában hadba léptek az osztrákok oldalán.⁷

A monarchia bukását okozó események az 1792. augusztus 10-ei párizsi felkeléssel kezdődtek. A változások menetében fontos szerepet játszott Párizs, mivel a törvényes előjáróságot félreállították, és felkelő kommünt (*Commune révolutionnaire*) alakítottak.⁸ Ezt követően a külvárosok népe a Tuilériák ellen vonult, a királyt védő svájciak először a tömegbe lőttek, majd a király parancsára abbahagyták az ellenállást. A királyt biztonságba helyezték a törvényhozás terme (*la salle du Manège*) mellett, majd 1792. augusztus 10-én a Törvényhozó Nemzetgyűlés egyhangúan megszavazta XVI. Lajos felfüggesztését a királyi hatalomból (de ez nem jelentett trónfosztást). A királyt és a királyi családot őrizetbe vették, s előbb a Luxembourg palotába, majd a Temple-ba zárták. Megszavazták az egyetemes választójog bevezetését és a nemzeti konvent megválasztását.⁹ Hattagú ideiglenes végrehajtó tanács (*Conseil exécutif provisoire*) felállítását került sor, amelynek tagjai Monge (tengerészeti miniszter), Lebrun-Tondu (külgügyminiszter), Roland (belügyminiszter), Clavière (adó- és közkiadási ügyek minisztere), Servan (hadügyminiszter) és Danton (igazságügyi miniszter) voltak.¹⁰

A király 1792. augusztus 10-ei felfüggesztése és a konvent 1792. szeptember 20-ai megválasztása közötti heteket az alkotmányos válság és az állami főhatalom gyengesége, hiánya jellemezte. A meggyengült államhatalom nem tudta fenntartani a közrendet, ami az 1792-es szeptemberi öldöklésekhez vezetett. Ennek során a párizsi börtönökben szeptember 2-től 5-ig szervezett mézárásokra került sor, amelynek során mintegy 1000–1500 fő bebörtönözött személyt mézároltak le kegyetlenül.¹¹

Az általános választójog alapján megválasztott konvent első ülésén, 1792. szeptember 21-én Jean-Marie Collot d’Herbois (1750–1796) képviselő javaslatot tett a királyság megszüntetésére. A parlamenti jegyzőkönyvben a következő határozat szerepel: „*La convention nationale décrète à l’unanimité que la royauté est abolie en france.*” („A nemzeti konvent egyhangúan elrendeli a királyság megszűnését Franciaországban.”)¹² 1792. szeptember 22-én megszavazták a forradalmi naptár bevezetését, s ettől fogva számították a köztársaság első évét, majd 1792. szeptember 25-én Couthon képviselő javaslatára elfogadták azt a dekrétumot, amelyben elsőként szerepelt a híres formula: „*La République française est une et indivisible*” (A Francia Köztársaság egy és oszthatatlan).¹³

A király 1792. augusztus 10-ei felfüggesztése gyakorlatilag a monarchia bukását jelentette. Az események alkotmányosan és törvényesen zajlottak, s a királyság megszüntetése után is hivatalban maradt az 1792. augusztus 10-én kinevezett végrehajtó hatalom,

⁷ Morabito–Bourmaud 1991. 91.

⁸ Furet 1996. 125.

⁹ Antonetti 1986. 42–43.

¹⁰ Caron 1937. 10–14.

¹¹ Furet 1996. 128.

¹² Décret de la Convention abolissant la Royauté, 21 septembre 1792.

¹³ Soboul 1962. 222–223.

az Ideiglenes végrehajtó tanács. A megválasztott új törvényhozás, a konvent 1792. szeptember 21-én megszüntette a királyságot, majd az eseménysor végjátékaként 1793. január 21-én a párizsi Concorde téren került sor a trónjától megfosztott, halálra ítélt XVI. Lajos kivégzésére.

LAJOS FÜLÖP JÚLIUSI MONARCHIÁJÁNAK BUKÁSA, A MÁSODIK KÖZTÁRSASÁG LÉTREJÖTTE 1848-BAN

Az 1848-as év a forradalmak éve volt Európában, így Franciaországban is. Lajos Fülöp uralkodását (1830–1848) a király személyes kormányzása jellemezte, annak ellenére, hogy parlamentáris monarchiaként választások eredményeként felállított kormánnyal és miniszterelnökkel is rendelkezett. A király azonban 1847-ben, 74. életévét betöltve már bizonytalanná vált döntéseiben, elfáradt a hosszú évek óta tartó kormányzati aktivitás után. Lajos Fülöp király és rendszere, a júliusi monarchia, kezdetben megpróbálta megakadályozni a forradalmi eszmék terjedését, ezért a gyülekezési jogot is korlátozták. Franciaországban 1847 júliusától a gyülekezési jog kijátszására banketteket szerveztek, amelyeken a választójog kiszélesítését követelték, és a Guizot vezette kormány intézkedései elleni tiltakozás színterei lettek. A monarchia és ellenzéke közötti összetűzéshez az vezetett, hogy a kormány betiltotta a Párizs 12. kerületébe 1848. február 22-ére, a demokrácia szimbólumának tekintett, George Washington amerikai elnök születésnapjára tervezett emlékező bankettet. A betiltott bankett miatt 1848. február 22-én tiltakozó felvonulások voltak, amelyen diákok és munkások is részt vettek.¹⁴ Mivel a kormány jelentős számú katonai erőt állomásoztatott a fővárosban, uralni tudta az eseményeket a tüntetők és a rendfenntartó erők közötti halálos áldozatot követelő összecsapások ellenére. A következő napon, február 23-án a fegyveres erők részét képező Nemzeti Gárda tagjai közül is többen éltetni kezdték a reformokat, illetve Párizs több pontján védelmükbe vették a harcéri katonai erők által fenyegetett tüntetőket. A király ekkor értette meg rendszerének népszerűtlenségét, ezért elbocsátotta Guizot miniszterelnököt, s helyére a reformok bevezetésére nyitott Molé grófot nevezte ki. Párizsban a Kapucinusok sugárútján február 23-án este a katonaság a tüntetők közé lőtt, aminek több halálos áldozata lett. Másnap a király több sikertelen kísérletet tett arra, hogy Molé lemondása miatt új kormányt nevezzen ki, de nem sikerült úrrá lennie a helyzeten. A lázongó tömeg behatolt a törvényhozás épületébe, a Bourbon-palotába és ideiglenes kormány felállítását követelte. A király lemondásához a rezidenciája körül sokasodó tüntetők haragja vezetett, akik az előző napi, 52 halálos áldozatot követelő tüntetés leverése (tömegbe lövetés) miatt kívánták számon kérni. Február 24-én a Tuilériák ostroma után Lajos Fülöp király saját kezűleg írt és aláírt dokumentumban lemondott.¹⁵ Ez a saját kezűleg írt, 3 példányban elkészült lemondó nyilatkozat

¹⁴ Morabito–Bourmaud 1991. 212.

¹⁵ Crémieux 1912. 293–305.

az alábbiakat tartalmazta: „*J'abdique cette couronne que la voix nationale m'avait appelée (sic!) à porter, en faveur de mon petit fils le comte de Paris. Puisse t'il réussir dans la grande tâche qui lui échoit aujourd'hui. (Signé:) Louis Philippe, 24 février 1848.*” („Lemondok erről a koronáról, amelyet a nemzet hangja hívott viselni, unokám, Párizs grófja javára. Legyen sikeres a nagy feladat során, amelyet ma kapott. Aláírás: Lajos Fülöp, 1848. február 24.”)¹⁶

A király, lemondása után, elhagyta az országot, majd 1848. február 24-én az esti órákban sor került az Ideiglenes kormány létrehozására. Tagjai Lamartine (külügyminiszter), Ledru-Rollin (belügyminiszter), Arago (tengerészeti és gyarmatügyi miniszter), Crémieux (igazságügyi miniszter), Garnier-Pagès (Párizs polgármestere, majd pénzügyminiszter), Louis-Blanc és Martin Alexandre-Albert voltak.¹⁷ A kormány törvénytelenül alakult meg, csupán a Képviselőház, majd a Párizsi Városháza erősítette meg közfelkiáltással. A második köztársaság kikiáltására 1848. február 25-én került sor, amit Lamartine hirdetett ki a párizsi Városháza előtti téren összegyűlt tömegnek: „*Le gouvernement actuel de la France est le gouvernement républicain!*” („Franciaország jelenlegi kormánya köztársasági kormány!”).

A köztársaság létrejöttének további közjogi következményeként 1848. április 23-án a férfiak általános választójoga alapján megtartott választások eredményeként megalakult az Alkotmányozó Nemzetgyűlés (*Assemblée Nationale Constituante*). Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés 1848. november 4-én elfogadta a második köztársaság alkotmányát, amely a francia államtörténetben először hozta létre a köztársasági elnöki tisztséget. Az új alkotmány alapján az államfő a 4 évre választott köztársasági elnök lett, aki a végrehajtó hatalmat is gyakorolta. Emellett egykamarás törvényhozást, Nemzetgyűlést (*Assemblée Nationale*) hoztak létre.¹⁸

Az utolsó francia király monarchiájának megbuktatására és a második köztársaság létrehozására a 18. századi francia forradalmi hagyományoknak megfelelően került sor. Az 1848-as forradalom eseményei február 22–25. között játszódtak. A párizsi felkelők megtámadták a királyi palotát, az uralkodó lemondott, a párizsi Városháza előtt pedig kihirdették a köztársaság létrejöttét, amelynek alkotmányát csak hónapokkal később fogadták el. Az 1848. december 10-én tartott első köztársasági elnökválasztás győztese Louis Bonaparte, a korábbi francia császár unokaöccse lett.¹⁹

A II. CSÁSZÁRSÁG MEGSZŪNÉSE ÉS A HARMADIK KÖZTÁRSASÁG KIKIÁLTÁSA 1870-BEN

A II. Császárság idején, 1870. május 8-án népszavazást tartottak Franciaországban, amelynek eredményeként óriási többséggel megerősítették III. Napóleon intézkedéseit.

¹⁶ Acte d'abdication de Louis-Philippe 1e, le 24 février 1848.

¹⁷ Timbal–Castaldo 1990. 776–777.

¹⁸ Morabito–Bourmaud 1991. 231–236.

¹⁹ Szramkiewicz–Bouineau 1989. 403.

Ekkor a császárság valamennyi ellensége úgy látta, hogy a rendszer szilárd talajon áll, erősebb, mint valaha. A spanyol trónöröklés körüli nézeteltérések következtében 1870. július 19-én Franciaország hadat üzent Poroszországnak.²⁰ A francia–porosz háború azonban megváltoztatta a szilárdnak és tartósnak vélt II. Császárság jövőjét. Maga a császár is hadba vonult, Párizsból való távollétének idejére Eugénia császárnőt nevezte ki régensnek. A poroszoktól Sedannál 1870. szeptember 2-án elszenvedett vereség hatására a II. Császárság pár nap alatt megszűnt. A francia csapatok főparancsnoka, III. Napóleon császár is fogságba esett. III. Napóleon táviratot küldött Eugénia császárnőnek: „*L'armée est vaincue et captive, moi-même je suis prisonnier.*” („A hadsereget legyőzték, fogságba ejtették, magam is hadifogoly vagyok.”)²¹ Párizsban a kialakult helyzetet kiábrándítónak tartották, mivel a császárné népszerűtlen, a császári herceg túl fiatal volt. A háborús vereség hírének Párizsba való megérkezése után a francia fővárosban 1870. szeptember 4-én felkelés tört ki, tömeggyűlést tartottak a Nemzetgyűlés, a Bourbon-palota előtt. A Törvényhozó Nemzetgyűlés (*Corps Législatif*) kinyilvánította a II. Császárság végét, és új kormány alakult Nemzeti Védelem Ideiglenes Kormányára néven (*Gouvernement Provisoire de la Défense Nationale*), amely fő feladatának a porosz invázióval szembeni védekezést tekintette. A kormány elnöke Louis Jules Trochu tábornok, Párizs katonai vezetője lett, legbefolyásosabb tagja pedig a republikánusok vezetője, Léon Gambetta belügyminiszter volt. A kormánytagok többsége korábban választott képviselő volt Párizsban, tehát a folytonosságot képviselték.²² A változásokban a francia hagyományoknak megfelelően a párizsi Városháza is kivette a részét: tróntermében Léon Gambetta 1870. szeptember 4-én kikiáltotta a köztársaságot. Az 1870 szeptemberében létrehozott harmadik köztársaság alkotmányos berendezkedésének jogi szabályozása azonban még több évet váratott magára. A kormány 1871. január 28-án aláírta a fegyverszüneti egyezményt a poroszokkal, február 8-án már parlamenti választásokat is tartottak, mégpedig az 1849-es, második köztársasági választójogi törvény alapján.²³

A nemzetgyűlési választás monarchista többségű törvényhozást eredményezett. A monarchiapárti képviselők két tábora azonban nem tudott megegyezni a leendő uralkodó személyéről, ezért maradt a köztársasági államforma.²⁴ A harmadik köztársaság államfőjét, Thiers-t a Nemzetgyűlés választotta meg, aki a Francia Köztársaság végrehajtó hatalmának feje (*chef du pouvoir exécutif de la République Française*) tisztséget viselte, majd 1871. augusztus 31-én a köztársasági elnöki címet is megkapta. A harmadik köztársaság alkotmányos rendjét csak az 1875-ben megszavazott alkotmányos törvények erősítették meg. Az 1875. évi közhatalomról szóló alkotmányos törvény a Képviselőház és a Szenátus képviselőiből álló Nemzetgyűlés által megválasztott köztársasági elnök hatalmát megerősítette, illetve hivatali idejét 7 évben határozta meg. A törvényhozó hatalom kétkamarás

²⁰ Hahner 2020b. 272.

²¹ Dupeux 2007. 134–135.

²² Lepointe 1952. 139–140.

²³ Chevallier 2001. 291–309.

²⁴ Timbal–Castaldo 1990. 804–805

lett, miután az általános választójog alapján megválasztott képviselőkől álló Képviselőház (*Chambre des députés*) mellett visszaállították a Szenátust.²⁵ A 300 főből álló Szenátusba a megyékből 225 tagot választottak 9 évre, 75 szenátort pedig a két ház tagjaiból álló Nemzetgyűlés választott meg életre szólóan.²⁶ A trónjától megfosztott III. Napóleon elfogásától kezdődően hat hónapon keresztül porosz hadifogságban maradt, majd 1871-es szabadulása után száműzetésbe vonult Angliába, ahol 1873. január 29-én halt meg.²⁷

A francia alkotmánytörténet 1792–1870 közötti időszakában három uralkodói dinasztia vesztette el trónját (Bourbon-ház, Orléans-i-ház, Bonaparte-dinasztia), közülük két történelmi sorsfordító esemény következteben királyság, egy alkalommal császárság szűnt meg, s alakult át köztársasággá. A három államformaváltás tapasztalatai számos felismeréssel gazdagították az államtörténetet és a közjogot. A különböző korokban – de kevesebb mint egy évszázad alatt – végbemenő gyökeres változásoknak számos közös eleme van, ám az egyes rezsimváltások különbözősége is hasznos tanulságokkal szolgál. Tanulmányomban a források és a szakirodalom elemzése alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a három államtörténelmi eseménynek a következő sajátosságai állapíthatók meg. Mindhárom monarchia megszűnésekor jelentős erőfeszítések történtek a változások alkotmányos keretek között tartására. A Bourbon Monarchia bukása (1792. augusztus 10-e) és az első köztársaság kihirdetése (1792. szeptember 20-ai) közötti hosszú időszak a közrend romlásához, anarchiához és súlyos törvénytelen ségekhez vezetett. Ezeknek a szomorú, több ezer ember életét követelő eseményeknek a bekövetkezéséhez jelentős mértékben hozzájárult az is, hogy a királyságból a köztársaságba való átmenetnek nem volt világos alkotmányjogi menetrendje, s a két időpont közötti hetekben az állami főhatalom gyakorlása sem volt biztosított. A Bourbonok 1792-ben bekövetkezett bukásából tanulva Lajos Fülöp király 1848-ban, III. Napóleon császár 1870-ben önként mondtak le a trónjukról, és életüket, családjukat mentve külföldi száműzetésbe vonultak. Az 1792-es első és 1870-es harmadik köztársaság kikiáltásához Franciaország korabeli katonai helyzete is jelentős mértékben hozzájárult, igaz, szöges ellentétben álló hatásokkal. Míg az 1792. szeptember 20-ai francia győzelem, addig 1870. szeptember 2-án a poroszoktól elszenvedett vereség és a császár fogságba esése járult hozzá a monarchia bukásához és a köztársaság kikiáltásához.

²⁵ Az 1875. február 25-ei törvény a közhatalom gyakorlásáról, 1–2. cikkelyek.

²⁶ Az 1875. február 24-ei törvény a szenátus szervezetéről 1–7 cikkelyei.

²⁷ Ellul 1969. 312–314.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Antonetti, Guy (1986): *Histoire contemporaine politique et sociale*. Paris, Presses Universitaires de France.
2. Bigot, Grégoire (2014): *L'Administration française. Politique, droit et société 1. 1789–1870*. Paris, Lexis Nexis.
3. Caron, Pierre (1937): Conseil Exécutif Provisoire et Pouvoir Ministériel (1792–1794). *Annales Historiques de La Révolution Française*, 14. évf. 79. sz. 4–16. Online: www.jstor.org/stable/41924818
4. Chevallier, Jean-Jacques (2001): *Histoires des institutions et des régimes politiques de la France de 1789 à 1958*. Paris, Dalloz.
5. Crémieux, Albert (1912): Les Journées de Février 1848. *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, 17. évf. 4. sz. 289–305. Online: <https://doi.org/10.3406/rhmc.1912.4942>
6. Dupeux, Georges (2007): A harmadik köztársaság. In Duby, Georges: *Franciaország története II.* Budapest, Osiris Kiadó. 134–167.
7. Ellul, Jacques (1969): *Histoires des institutions 5*. Paris, Presses Universitaires de France.
8. Furet, François (1996): *A francia forradalom története 1770–1815*. Budapest, Osiris Kiadó.
9. Hahner Péter (2020a): A francia forradalom 1789–1799. In Rác Árpád szerk.: *Világtörténelmi kaleidoszkóp magyar szemmel*. Budapest, Rubicon Intézet. 171–183.
10. Hahner Péter (2020b): III. Napóleon. In Rác Árpád szerk.: *Világtörténelmi kaleidoszkóp magyar szemmel*. Budapest, Rubicon Intézet. 267–273.
11. Lepointe, Gabriel (1952): *Histoire des institutions du droit public français au XIXe siècle 1789–1914*. Paris, Éditions Domat Montchrestien.
12. Morabito, Marcel – Bourmaud, Daniel (1991): *Histoire constitutionnelle et politique de la France (1789–1958)*. Paris, Montchrestien.
13. Sautel, Gérard (1990): *Histoire des institutions publiques depuis la Révolution française*. Paris, Dalloz.
14. Soboul, Albert (1962): *Précis d'histoire de la Révolution Française*. Paris. Éditions sociales.
15. Szramkiewicz, Romuald – Bouineau, Jacques (1989): *Histoires des institutions 1750–1914*. Paris, Litec.
16. Timbal, Pierre-Clément – Castaldo, André (1990): *Histoire des institutions publiques et des faits sociaux*. Paris, Dalloz.

Prof. Dr. Pókecz Kovács Attila a Nemzeti Közszerológáti Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Állam- és Jegtörténeti Tanszékének és a Károli Gáspar Református Egyetem Állam- és Jegtudományi Kar Polgári Jogi és Római Jogi Tanszékének egyetemi tanára. Állam- és jegtudományi végzettséggel rendelkezik. Jogi tanulmányait Pécssett, Párizsban (Paris II) és Toulouse-ban végezte. Párizsban 1996-ban összehasonlító jogi diplomát, valamint jegtörténeti DEA-fokozatot szerzett. A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jegtudományi Karán 2006-ban szerezte PhD-fokozatát, majd ugyanitt habilitált 2013-ban. Több félétet oktatótt külföldi, elsősorban francia egyetemeken. Így vendégprofesszora volt a Paris I, a Paris V, a Paris X egyetemeknek, a Bordeaux IV, valamint a tours-i és a nantes-i egyetem jogi karának. Az NKE államtudományi képzésben az Egyetemes államtörténet tantárgyfelelőse és előadója. Kutatási területei közé tartozik az ókori római közjog, a francia közigazgatási jog története, a római magánjog, a jogi oktatás története és a borjog. Tudományos művei francia, német, angol és magyar nyelven jelennek meg.